Motie: Kleine scholen vragen om meer dan een liniaal

De ledenvergadering van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, in vergadering bijeen op 30 september 2026,

Constaterende dat

- de Kleine Scholen Toeslag ook bedoeld is om kwalitatief goed en bereikbaar basisonderwijs in dunbevolkte en landelijke gebieden mogelijk te houden;
- het kabinet voornemens is de uitzonderingsgrond *gemiddelde schoolgrootte* af te schaffen en te vervangen door een afstandscriterium van 3 kilometer;
- dit afstandscriterium wordt bepaald op basis van de hemelsbrede afstand tussen scholen;
- een hemelsbrede afstand onvoldoende zegt over de feitelijke bereikbaarheid van een school, omdat wegenstructuur, barrières, verkeersveiligheid en daadwerkelijke reistijd daarin niet worden meegewogen;
- het vervallen van de uitzonderingsgrond ertoe kan leiden dat kleine scholen moeten sluiten, ook wanneer deze scholen een belangrijke functie vervullen voor een dorp, buurtschap of het landelijk gebied;
- de gevolgen daarvan niet alleen bij leerlingen, ouders en kleine kernen terechtkomen, maar ook bij gemeenten, onder andere door noodzakelijke uitbreiding van andere scholen, tijdelijke huisvesting, leegstand en verlies van eerder gedane investeringen;

Overwegende dat

- het kabinet heeft uitgesproken te willen investeren in de leefbaarheid van het landelijk gebied;
- de financiële baten van deze maatregel vooral bij het Rijk terechtkomen, terwijl de investerings- en transitiekosten bij gemeenten landen omdat deze verantwoordelijk zijn voor uitbreiding, tijdelijke huisvesting en nieuwbouw.
- de voorgestelde wijziging daarmee haar eigen doel voorbij dreigt te schieten: een maatregel die voorzieningen in landelijke gebieden moet beschermen, kan er in de praktijk juist toe leiden dat scholen in deze gebieden verdwijnen;
- nabijheid niet hetzelfde is als bereikbaarheid en drie kilometer hemelsbreed in een landelijk gebied iets wezenlijk anders kan betekenen dan drie kilometer in stedelijk gebied;
- een basisschool in een kleine kern méér is dan een onderwijsgebouw. De school is vaak een ontmoetingsplek, onderdeel van de sociale infrastructuur en een belangrijke voorwaarde voor de leefbaarheid en aantrekkelijkheid van een dorp of buurtschap;
- de betekenis van een school voor haar omgeving, de regionale verbondenheid en de feitelijke reisafstand en reistijd van leerlingen daarom niet kunnen worden teruggebracht tot één generieke afstandsnorm, temeer daar met het vervallen van het criterium gemiddelde schoolgrootte ook de mogelijkheid verdwijnt voor gemeenten en schoolbesturen om vanuit hun eigen verantwoordelijkheid en solidariteit bewust kleine scholen in stand te houden;
- juist in gebieden met bevolkingsdaling het verdwijnen van een school een zichzelf versterkend effect kan hebben: minder voorzieningen maken een kern minder aantrekkelijk voor jonge gezinnen, waardoor de basis voor andere voorzieningen verder onder druk komt te staan;
- het onwenselijk is dat een besparing of doelmatigheidswinst bij het Rijk leidt tot maatschappelijke én financiële kosten voor gemeenten en lokale gemeenschappen;

- gemeenten bovendien geconfronteerd kunnen worden met aanzienlijke huisvestings- en transitiekosten, terwijl daarvoor geen aanvullende Rijksmiddelen beschikbaar worden gesteld;

Spreekt uit dat

- een wijziging van de Kleine Scholen Toeslag niet mag leiden tot een verslechtering van de daadwerkelijke bereikbaarheid van kwalitatief goed basisonderwijs in landelijke gebieden;
- een generieke hemelsbrede afstandsnorm onvoldoende recht doet aan de werkelijkheid van het landelijk gebied en daarom niet doorslaggevend mag zijn voor het voortbestaan van een school;
- bij de beoordeling van kleine scholen rekening moet worden gehouden met de functie van de school voor de leefbaarheid van een dorp of buurtschap, de beschikbaarheid van reële alternatieven, de daadwerkelijke reisafstand en reistijd en geografische en infrastructurele omstandigheden.
- de afschaffing van de uitzonderingsgrond gemiddelde schoolgrootte niet aan de orde kan zijn zolang niet onafhankelijk is aangetoond dat :
    - het onderwijsaanbod in landelijke gebieden behouden blijft;
    - gemeenten niet worden geconfronteerd met extra financiële lasten;
    - en de bereikbaarheid van onderwijs daadwerkelijk wordt verbeterd of ten minste gelijk blijft;
- gemeenten gecompenseerd worden voor huisvestings- en transitiekosten die rechtstreeks voortvloeien uit een wijziging van de Rijksbekostiging van het onderwijs;

Verzoekt het VNG-bestuur

- bij het kabinet en de Tweede Kamer aan te dringen op een gebalanceerd wetsvoorstel, zodat niet een generieke hemelsbrede afstandsnorm maar de feitelijke bereikbaarheid en context leidend zijn bij de bescherming van kleine scholen;
- daarbij te bepleiten dat de gevolgen voor de leefbaarheid van dorpen en buurtschappen expliciet worden meegewogen;
- en te verlangen dat eventuele huisvestings- en transitiekosten voor gemeenten die rechtstreeks uit deze wetswijziging voortvloeien, door het Rijk worden gecompenseerd zodat kwalitatief goed en bereikbaar basisonderwijs in dunbevolkte en landelijke gebieden behouden blijft;

en gaat over tot de orde van de dag.

Winterswijk, 15 september 2026

College van burgemeester en wethouders, namens deze:

Loes Ten Dolle (wethouder)

mede namens de colleges van de Achterhoekse gemeenten: Aalten, Bronckhorst, Doesburg, Oost Gelre en Oude IJsselstreek